

Boom
keuzedelen

OMGAAN MET ONBEGREPEN GEDRAG BIJ MENSEN MET DEMENTIE

Boom

COLOFON

Boom Mbo
klantenservice@boom.nl
www.boom.nl

Auteur: Odile Oort
Inhoudelijke redactie: Drs. Silvia Trautner en Drs. Kristel Koenders-Richters

Titel: Omgaan met onbegrepen gedrag bij mensen met dementie
ISBN: 978 90 372 7046 4
2e druk / 1e oplage

Bronvermelding: Emiel van Doorn, cognitieve functies, Mediërend Leren (2019), Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland en ActiZ.

© 2026 Boom | All rights reserved. No text & data-mining.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van een (of meerdere) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Door het gebruik van deze uitgave verklaart u kennis te hebben genomen van en akkoord te gaan met de specifieke productvoorwaarden en algemene voorwaarden van Boom Mbo, te vinden op www.boom.nl.

INHOUD

Werken met dit keuzedeel	4
1 Wat is dementie?	7
Wat is dementie?	9
Dementie en cognitieve stoornissen	11
Vormen van dementie	13
Zorgstandaard Dementie	17
De zes pijlers van positieve gezondheid	22
Zorgleefplan	26
Genogram en ecogram	27
Film maken	30
Begrippen	32
2 Dementie en onbegrepen gedrag	35
Onbegrepen gedrag bij dementie	36
Oorzaken onbegrepen gedrag	37
Onbegrepen gedrag in de wijk	40
Differentiaaldiagnose en multipathologie	45
Mantelzorg	49
Acht kernelementen in de zorg voor mensen met dementie en onbegrepen gedrag	52
Beslissingen en wettelijk kader	54
Bescherminsmaatregelen	55
Wet zorg en dwang	58
Begrippen	62
3 Onbegrepen gedrag bij dementie in kaart	65
Stappenplan probleemgedrag	66
Probleemgedrag methodisch in kaart brengen	69
Vaardigheden bij probleemgedrag	70
Het levensverhaal	72
Vormen van overleg ten behoeve van onbegrepen gedrag	75
Ethiek en ethische dilemma's	78
Observeren	80
Familie, familiesysteem en communicatie	83
Begrippen	88
4 Interventies dementie en onbegrepen gedrag	91
Signaleringsplan	92
Crisis	96
Houding in communicatie met de cliënt	98
Do's and don'ts tijdens een gesprek	100
Motiverende gespreksvoering en oplossingsgericht werken	102
Complementaire interventies	105
Muziek en dementie	107
Massage/aanraking	108
Kruiden en aromatherapie	112
Begrippen	115
5 Uitdaging	117
Index	121

WERKEN MET DIT KEUZEDEEL

Digitale leeromgeving

Bij sommige opdrachten heb je hulpmiddelen nodig. Bijvoorbeeld filmpjes, formulieren of een link naar een website. Deze staan allemaal in de digitale leeromgeving. Het icoontje in de vorm van een wereldbol verwijst naar de digitale leeromgeving. Om hier te komen ga je naar Boomdigitaal.nl.

Eerste keer inloggen in de digitale omgeving

Voordat je de digitale leeromgeving kunt gebruiken moet je je licentie activeren.

- Overleg met je docent welk type account je gebruikt.
- Ga naar www.boom.nl/licentie.
- Bekijk de instructiefilm of lees het stappenplan.
- Volg de stappen.

Daarna kun je aan de slag!

Omgaan met onbegrepen gedrag bij mensen met dementie

Mensen met dementie vormen een zeer kwetsbare, veelal oudere groep. Het zijn mensen die niet of onvoldoende in staat zijn voor zichzelf op te komen. Het verloop van de ziekte maakt dat zij zich steeds moeilijker aanpassen aan hun omgeving en deze steeds minder goed begrijpen. Doordat dit aanpassingsvermogen vermindert, vertonen mensen met dementie vaak gedrag dat niet begrepen wordt. Bij 80 tot 90 procent komt tijdens het ziekteproces onbegrepen gedrag voor. Voor het leveren van kwalitatief goede zorg die past bij mensen met dementie, is het belangrijk om dit onbegrepen gedrag te begrijpen en te kijken naar onderliggende oorzaken.

Dit keuzedeel geeft je informatie, handvatten en praktische tips om met onbegrepen gedrag bij mensen met dementie om te kunnen gaan. Vooral om ervoor te zorgen dat deze mensen kwaliteit van leven kunnen behouden. Je gaat je verdiepen in de vormen van onbegrepen gedrag en vooral ook hoe je daarmee om kunt gaan, zodat het voor de cliënt, zijn naasten en/of mantelzorgers én voor jou fijn is om samen te werken.

In de praktijk wordt ook de term probleemgedrag gebruikt in plaats van onbegrepen gedrag. De meningen en gedachten verschillen hierover. Dit wordt verder uitgelegd in dit keuzedeel. In dit keuzedeel gebruiken we beide termen.

Door dit keuzedeel is de beginnend beroepsbeoefenaar beter in staat om te handelen, en mensen met dementie en onbegrepen gedrag beter te ondersteunen.

Dit keuzedeel is een verdieping op het bieden van passende ondersteuning aan mensen met dementie en onbegrepen gedrag. Je gaat onderzoeken wat zij nodig hebben. Hoe ga je om met het onbegrepen gedrag? Waar komt het vandaan? Hoe kun je ervoor zorgen dat iemand met dementie zich prettig en veilig voelt? Hoe kun je het gedrag veranderen of oplossen? Daarnaast heb je contact met zorgverleners, mantelzorgers en naasten.

In verband met de leesbaarheid wordt in dit keuzedeel gesproken over 'hij', maar natuurlijk kan op die plaatsen ook 'zij' gelezen worden.

Bekijk het filmpje.

Deze situatie komt heel vaak voor in het verpleeghuis. Herken je de situatie? Wat zou jij onder deze omstandigheden doen? Zijn er nog andere manieren waarop je met meneer Smit en zijn wens om naar buiten te gaan, zou kunnen omgaan?

Leerdoelen

1. Je hebt specialistische kennis van vormen van dementie.
2. Je hebt specialistische kennis van oorzaken van dementie.
3. Je kent verklaringen en vormen van onbegrepen gedrag bij mensen met dementie.
4. Je weet wat de gevolgen van onbegrepen gedrag zijn voor het functioneren van de cliënt en zijn omgeving.
5. Je bent bekend met de relevante richtlijnen in de dementiezorg.
6. Je hebt kennis van de Zorgstandaard Dementie.
7. Je kunt werken met verschillende instrumenten gericht op levensplezier.
8. Je kunt onbegrepen gedrag bij dementie methodisch in kaart brengen.
9. Je kunt diverse gespreksinterventies toepassen.
10. Je kunt diverse complementaire interventies toepassen.
11. Je kunt relevante wet- en regelgeving toepassen, zoals de Wet zorg en dwang.

Dit keuzedeel bestaat uit:

- *Theorie, begrippen en opdrachten*

Hierbij leer je over en oefen je met de praktijk. In sommige opdrachten werk je aan beroepsproducten, deze opdrachten herken je aan [BP]. Deze beroepsproducten kun je verzamelen in je portfolio; je hebt ze nodig om de uitdaging aan het einde van het keuzedeel goed af te ronden.

De beroepsproducten in dit keuzedeel zijn:

- *Pijlers positieve gezondheid*
- *Film over de mens met dementie*
- *Interview met een mantelzorger*
- *Folder/informatie voor mantelzorger*
- *Observeren en analyseren in de praktijk*
- *Minisymposium recente ontwikkelingen binnen de dementiezorg*
- *Infographic massage geven in de instelling*
- *Ontwikkel een activiteit waarbij naasten betrokken worden*

- *Test je kennis*

Hiermee kun je zelf je kennis van de theorie testen.

- *Uitdaging*

Dit is het eindproduct en de afronding van het keuzedeel. Hier werk je gedurende het hele keuzedeel naartoe. En hier word je op beoordeeld.

Dementie komt steeds vaker voor en veel mensen weten (nog) niet zo goed hoe ze daarmee om moeten gaan of zijn hier onzeker over. Je geeft een interactieve workshop over onbegrepen gedrag bij mensen met dementie. In de workshop krijgen de deelnemers handvatten om om te gaan met het gedrag dat bij dementie kan horen. De workshop heeft een praktische vorm en neemt het publiek mee om een gevoel te krijgen bij interactie met mensen met dementie. Deze workshop kan gegeven worden aan studenten van de school die de module niet gevolgd hebben, op een ouderavond of voor een andere gekozen doelgroep.

- *Theorietoets*

Je docent besluit of je ter afsluiting een theorietoets maakt.

Hoofdstuk 1

Wat is dementie?

Mensen met dementie vormen een zeer kwetsbare, veelal oudere groep. Het zijn mensen die niet of onvoldoende in staat zijn om voor zichzelf te zorgen en/of op te komen. Het verloop van de ziekte maakt dat zij zich steeds moeilijker aanpassen aan hun omgeving en deze steeds minder goed begrijpen. Doordat dit aanpassingsvermogen vermindert, vertonen mensen met dementie vaak gedrag dat niet begrepen wordt. Bij 80 tot 90 procent komt tijdens het ziekteproces onbegrepen gedrag voor. Voor het leveren van kwalitatief goede zorg die past bij mensen met dementie, is het belangrijk om dit onbegrepen gedrag te begrijpen en te kijken naar onderliggende oorzaken. In dit hoofdstuk leer je wat dementie is, wat de vormen zijn, wie de mens achter de persoon met dementie is en ook welke cognitieve stoornissen hieraan ten grondslag liggen. Ook leer je hoe belangrijk de rol van de naasten van de persoon met dementie (PmD) is. Er zijn enkele richtlijnen die gebruikt worden binnen de dementiezorg. Deze komen ook aan bod.

Aan het eind van dit hoofdstuk

1. heb je kennis van wat dementie is
2. heb je kennis van de verschillende vormen van dementie
3. ken je de verschillen tussen de verschillende vormen van dementie
4. weet je wat de behoeften van de persoon met dementie kunnen zijn
5. heb je kennis van het belang van de rol van naasten
6. ben je bekend met de richtlijnen die bij dementie worden gehanteerd
7. ben je bekend met de Zorgstandaard Dementie 2020
8. weet je wat persoonsgerichte en belevingsgerichte zorg inhoudt.

Opdracht 1 Oriëntatieopdracht

Bekijk het filmpje.

- a. Beschrijf wat je opvalt aan het gedrag van deze meneer.
- b. Zou jij aan dementie denken als je deze meneer in de supermarkt tegen zou komen? Hoe zou jij reageren?
- c. Wat weet je al over dementie? Beschrijf dit in een aantal steekwoorden.
- d. Ken je mensen met dementie in je omgeving? Beschrijf een aantal opvallende gedragingen van deze mensen.

Opdracht 2 Contact met een instelling

In dit keuzedeel krijg je ook een aantal opdrachten die je in de praktijk gaat uitvoeren. Als je al aan het werk bent of al stage loopt bij een instelling, kun je de opdrachten binnen je werk uitvoeren. Ben je nog niet aan het werk, dan zoek je een instelling waar je bepaalde opdrachten kunt uitvoeren.

Je gaat dan bij deze instelling drie dagen meelopen. In deze drie dagen kun je de in dit keuzedeel opgenomen praktijkopdrachten uitvoeren. Bespreek met de instelling hoe dit het best ingevuld kan worden. Je gaat drie dagen meelopen in de praktijk van een zorgaanbieder waar mensen met dementie worden ondersteund. Dit kan een plek zijn waar de mensen wonen, het kan ook zijn dat de mensen nog thuis wonen en dat thuiszorg en/of andere organisaties ondersteunen. Het kan ook een dagbestedingsvorm zijn waar de cliënt met dementie komt. Je kunt voor verschillende vormen kiezen.

Het meelopen in de praktijk is een belangrijk onderdeel van dit keuzedeel. Je krijgt hierdoor een beeld van de diversiteit van de ouder wordende cliënt en alle vraagstukken die daarbij komen kijken. De vragen hieronder zijn bedoeld om je daar alvast op voor te bereiden.

Daarom ga je nu eerst een instelling kiezen die zorg levert aan mensen met dementie. Zoek een instelling waar je graag wilt meelopen en waar je de praktijkopdrachten kunt uitvoeren.

- a. Onderzoek in je omgeving wat voor instellingen er zijn die mensen met dementie verzorgen of ondersteunen. Denk aan dagbesteding voor mensen met dementie of een verpleeghuis met een PG-afdeling (psychogeriatrische zorg). Onderzoek wat de taken van de instellingen zijn. Maak een lijstje van drie instellingen die je interessant vindt.

Verschillende opdrachten in dit keuzedeel haken aan bij de praktijk; je kunt ze ook tijdens de praktijkdagen uitvoeren. Doe dit wel altijd in goed overleg met degene die jou bij de organisatie begeleidt.

Tijdens je praktijkdagen in de organisatie doe je in ieder geval het volgende:

- Je loopt mee op een plek waar gewerkt wordt met mensen met dementie.
 - Je komt in aanraking met mensen met dementie.
 - Je hebt contact met naastbetrokkenen van mensen met dementie (indien mogelijk).
 - Je hebt contact met verzorgenden en begeleiders van mensen met dementie.
 - Je loopt met verschillende mensen mee om een zo goed mogelijk beeld van het werk te krijgen.
 - Je hebt contact met verschillende leden van het multidisciplinaire team van de instelling.
 - Je helpt mee waar dat kan, in overleg met de begeleider van de organisatie.
- b. Bereid een telefoongesprek voor waarin je:
 - jezelf voorstelt
 - vertelt welke opleiding je doet
 - vraagt of er mogelijkheden zijn om een aantal dagen mee te lopen
 - een afspraak maakt voor een gesprek om de mogelijkheden verder te bespreken.
 - c. Voer het telefoongesprek met de instelling van je keuze.

- d. Bereid het gesprek voor dat je hebt bij de instelling. Doel van het gesprek is: afspraken maken over het lopen van de praktijkdagen.
- welke dagen ga je meelopen?
 - welke werkzaamheden kun je doen?
 - is er ook een mogelijkheid om een aantal praktijkopdrachten te doen?
 - wie wordt je begeleider?
- e. Ga naar de afspraak. Bevestig de afspraken die je gemaakt hebt met je contactpersoon per e-mail met een cc aan je docent.

Wat is dementie?

Dementie is geen ziekte op zichzelf, maar een syndroom. Dit wil zeggen dat het gaat om een aantal met elkaar samenhangende verschijnselen die zich tegelijk voordoen.

Het woord 'dementie' komt uit het Latijn: *de* staat voor wegnemen, doen ophouden van een bepaalde werking en *mens* staat voor geest. Kort gezegd: het afnemen van de geest.

De DSM-5 (internationaal handboek voor psychiatrie) geeft de volgende definitie: dementie is een toestandsbeeld dat wordt gekenmerkt door een globaal verlies van cognitieve functies bij een helder bewustzijn, waardoor men niet meer in staat is de normale dagelijkse bezigheden uit te oefenen. Als gevolg hiervan kan iemand dagelijkse handelingen, die voorheen moeiteloos werden gedaan, minder goed of niet meer uitvoeren. Het gaat dan om handelingen als zich aankleden, het bereiden van voedsel, correcte inname van medicatie of het betalen van rekeningen.

Hersenziekte

Dementie wordt veroorzaakt door een hersenaandoening of hersenziekte. Mensen met dementie leven gemiddeld zesenehalf jaar met de ziekte. Gedurende het ziekteproces neemt het aantal klachten toe, evenals de ernst ervan. Voor dementie is geen genezing mogelijk. Uiteindelijk overlijdt een patiënt aan de gevolgen ervan. In Nederland krijgt één op de vijf mensen dementie. Waarvan één op de drie vrouw is.

De belangrijkste risicofactor voor dementie is leeftijd: hoe ouder, hoe groter de kans dat men dement wordt. Hart- en vaatziekten, diabetes, hoge bloeddruk, hersenschudding en andere vormen van hersenletsel vergroten ook de kans op dementie. Dit geldt ook voor een ongezonde leefstijl, zoals vet eten, roken en weinig beweging.

Symptomen dementie

Er is pas sprake van dementie als onderstaande symptomen in ernst toenemen en niet door een ander ziektebeeld zijn te verklaren, zoals een delier, een depressie of schizofrenie. Mensen met dementie hebben last van een of meer van de volgende symptomen of stoornissen:

- geheugenstoornissen
- taalproblemen in woord of schrift (afasie)
- problemen met het uitvoeren van complexe handelingen (apraxie)
- problemen met het herkennen van voorwerpen (agnosie)
- problemen met logisch denken, plannen, organiseren en uitvoeren van activiteiten (stoornis in uitvoerende functies)
- aandachts- of concentratieproblemen of verminderde mentale verwerkingssnelheid
- stoornissen in het denken in beelden (visueel-ruimtelijk denken) of het tekenen of namaken van voorwerpen (visuoconstructieve vaardigheden).

Gedurende de ziekte komen vaak ook andere symptomen en ziektebeelden voor, zoals:

- desoriëntatie in tijd, plaats of persoon
- stemmings- of gedragsveranderingen, zoals depressie- en/of angstklachten
- lusteloosheid (apathie)
- hyperactiviteit
- rusteloos gedrag en agitatie
- wanen en hallucinaties
- lichamelijke problemen, zoals algehele verzwakking

- ontstekingen
- incontinentie
- pijnklachten.

Vormen van dementie

Dementie is een verzamelnaam voor ruim vijftig ziekten. De bekendste en meest voorkomende vormen van dementie zijn:

- dementie van het alzheimerstype
- vasculaire dementie
- lewy-body-dementie
- frontotemporaaldementie.

Parkinson komt steeds vaker voor en wordt soms ook als een vorm van dementie gezien.

Bij dementie passen de puzzelstukjes niet meer.

Veelvoorkomende verschijnselen dementie

Vaak wordt als eerste opgemerkt dat het geheugen achteruitgaat. Maar feitelijk zijn er stoornissen op verschillende terreinen. Personen met dementie kunnen - afhankelijk van de vorm van dementie - nauwelijks nieuwe informatie onthouden en vaak alleen met moeite nieuwe dingen (aan)leren. Dit zijn inprentingsstoornissen. Ze kunnen informatie niet meer (of niet makkelijk meer) opdiepen waar ze voorheen wel direct bij konden. Dit zijn stoornissen in het lange- en kortetermijngeheugen. Ook gaan vaardigheden achteruit, bijvoorbeeld schrijven, aankleden en weten hoe zich te gedragen. Het wordt steeds moeilijker om zich te handhaven.

Signalen bij dementie

De volgende signalen kunnen wijzen op dementie:

- verlies van initiatief en interesse, langere perioden van inactiviteit
- afname van activiteiten en meer moeite met uitvoeren ADL
- zichtbare afname van vaardigheden die eerder aangeleerd zijn
- moeilijker praten, niet op woorden kunnen komen; woorden, zinnen en vragen vaak herhalen
- vaker verward of gedesorïenteerd zijn (vooral wat betreft tijd)